

Er midden in

Citation for published version (APA):

Mineur, F. J. W. (2022). *Er midden in: Theater en kritiek in een belevingscultuur*. [Maastricht University]. Maastricht University. <https://doi.org/10.26481/dis.20220921fm>

Document status and date:

Published: 01/01/2022

DOI:

[10.26481/dis.20220921fm](https://doi.org/10.26481/dis.20220921fm)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

IMPACTPARAGRAAF

Het innovatieve karakter van dit onderzoek bestaat uit de combinatie van de ontwikkeling van nieuwe concepten en de wijze waarop nieuwe theatervormen beschreven worden in samenhang met zowel transitie in en rond bemiddelende instituties als met ingrijpende veranderingen in de maatschappij. De beschrijving van die samenhang levert inzichten op in de aard en kracht van de culturele veranderingen (de wending naar de beleving) alsmede een ‘destillaat van kernwaarden’ op basis waarvan die veranderingen ook gewogen en gewaardeerd kunnen worden. Vooral dat laatste is van belang voor de vorming van een kritisch discours over hoe actoren binnen de theaterwereld zich tot recente ontwikkelingen kunnen verhouden. De concepten die in deze studie ontwikkeld dan wel geïnventariseerd en geanalyseerd zijn, verschaffen instrumenten voor zowel een theoretische als praktische omgang met belevingstheater. Onderscheidingen als die tussen verschillende gedaanten van autonomie, van kritiek, of van verschillende vormen van openbaarheid, nieuwe begrippen als ‘gebroken autonomie’ of ‘kritische nabijheid’, termen als ‘regie van het publiek’, ‘dramaturgie van de markt’, breiden het gereedschap uit, of verfijnen afzonderlijke instrumenten, om zodoende individuele theaterbelevingen, de werking van bemiddelende instituties en het functioneren van theater in een belevingscultuur scherper te kunnen waarnemen en duiden.

Dat deze studie de ambitie heeft om een bijdrage te leveren aan de duiding van verschillende niveaus van verschijnselen, van individuele theaterperformances tot en met de verhouding tussen theater en maatschappij, vloeit voort uit de methodologische positionering van het onderzoek. Zoals aan het eind van Hoofdstuk I werd gesteld, is dit boek op te vatten als het resultaat van *practioner research* waarvan de ambitie is dat de uitkomsten zowel voor die eigen praktijk als voor een breder publiek relevant zullen zijn.

Relevantie voor de eigen praktijk

Die eigen praktijk betreft vooral de Toneelacademie van Maastricht, waar ik hier voor het gemak een onderscheid maak tussen twee soorten activiteiten: het onderwijs zelf en de curriculumontwikkeling.

Onderwijs zelf

Deze studie heeft een aantal concepten, analyses en inzichten opgeleverd die ‘op de vloer’ te gebruiken zijn. Sinds 2019 laat ik in mijn theorieonderwijs studenten kennismaken met verschillende vormen van belevingstheater.⁴¹⁴ In de werkplaats

⁴¹⁴ Het betreft hier vooral studenten aan de Regie opleiding en aan de Opleiding Theatervormgeving.

‘Regiestijlen’ (een doorgaans 5 weken durend theoretisch-praktisch project) die door mij jaarlijks aan derdejaars Regiestudenten wordt gegeven, blijken vooral de dramaturgische analyses van interactieve en immersieve theaterbelevingen uit Hoofdstuk VI nuttige instrumenten om zowel theater van andere makers te bestuderen als om eigen werk te maken.

Vanaf datzelfde jaar zijn er door mij op de Toneelacademie hoor- en werkcolleges gegeven over de belevingscultuur, toeschouwerschap, interactie en immersie. De analyse van het werk van Christoph Schlingensief (Hoofdstuk VII van dit boek) resulteerde in online hoorcolleges, (in 2020 toegankelijk voor alle studenten, in 2021 enkel voor de propedeuse studenten van de Regie opleiding).

Daarnaast ben ik sinds enkele jaren betrokken bij begeleiding en coaching van studenten wier performances zich nadrukkelijk op beleving richtten.

Curriculumontwikkeling

Vanaf juni 2019 vindt er in het kernteam van de Regie opleiding een structureel georganiseerd gesprek plaats over curriculum-en onderwijsvernieuwing aan deze opleiding.⁴¹⁵ Een door mij opgesteld document, een weerslag van bevindingen uit mijn promotieonderzoek, vormt het uitgangspunt van die gesprekken.⁴¹⁶ Die gesprekken zijn op moment van schrijven (juni 2021) nog altijd gaande, maar hebben inmiddels tot enkele concrete stappen geleid, waaronder het aantrekken van zogeheten gastdocenten die zich in het werkveld onderscheiden hebben door hun specifieke expertise in vormen van belevingstheater.

Vanaf augustus 2021 zal ik ook deel uitmaken van een team dat zich onder leiding van de teamleider/directeur Rob Ligthert zal bezighouden met vernieuwingen binnen het onderwijs. De verwachting is, dat hier niet alleen resultaten van mijn onderzoek hun weerslag zullen vinden, maar ook dat ik in dit team mijn activiteiten van *reflective practioner* kan voortzetten.⁴¹⁷

Discoursvorming

Tenslotte wil dit boek ook bijdragen aan een verdere discoursvorming over theater en

415 Die gesprekken werden gevoerd door Aram Adriaanse (tot 2020 coördinator van de opleiding) Joost Horward (sinds 2021 de nieuwe coördinator) Ricardo Anemaet (tot 2020) An Hackelmans, Mieneke Bakker, Rob Ligthert en Frank Mineur.

416 Nieuwe ontwikkelingen. Bijdrage voor het gesprek over de toekomst van de Regie opleiding op 25 juni 2019

417 Een en ander sluit aan bij de ambities van Zuyd Hogeschool waar binnen hun organisatie gepromoveerde docenten zowel hun ontwikkelde kennis in de praktijk kunnen implementeren als deze kennis verder door kunnen ontwikkelen. Zo meldt de *Regeling Zuyd vouchers voor promotieonderzoek en postdoc onderzoek Ingangsdatum: 01-09-21 Versie 26-05 -2021*: “Tevens kan hij/zij de in het onderzoek ontwikkelde kennis in samenwerking met de opleidingen en/of de beroepspraktijk implementeren in het onderwijs en het werkveld. Doorgaans blijft een gepromoveerd docent ook na de promotie (naast onderwijs) onderzoek doen, bijvoorbeeld in de vorm van postdoc onderzoek waarin het promotieonderzoek verder wordt uitgediept of uitgebreid en waarin de docent zijn/haar kennis en vaardigheden verder kan door ontwikkelen.”

kritiek in de belevingscultuur. Hier zitten we als het ware in de overgangszone tussen ‘de eigen praktijk’ en ‘een breder publiek’. Met dit boek heb ik niet alleen betrokkenen bij het theateronderwijs voor ogen, en evenmin alleen theaterwetenschappers. Ik heb gepoogd een boek te schrijven dat relevant en toegankelijk is voor theatermakers in de breedste zin van het woord, voor vertegenwoordigers van bemiddelende instituties en voor een in theater geïnteresseerd publiek. Het is belangrijk, juist voor de theaterpraktijk (en daarmee ook voor een instelling als de Toneelacademie) dat het kritisch debat over theater vanuit zoveel perspectieven en door zoveel mogelijk deelnemers gevoerd wordt. Met mijn pogingen om veranderingen in de theaterpraktijk zowel in een algemene samenhang (van performances, instituties en samenleving) te beschrijven, als om concepten, analyses en reflecties te ontwerpen voor gebeurtenissen waar wij vaak middenin staan, wil ik een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van een artistieke theorie van theater in de belevingscultuur, een ontwikkeling die al langer gaande is en ongetwijfeld nog niet zal stoppen.

Relevantie voor een breder publiek

Daarnaast wil dit boek niet alleen voor theaterwereld relevant zijn. Waar het om meer algemene inzichten en concepten gaat, zoals ‘voorstellingscultuur en belevingscultuur’, ‘het kritisch systeem’, ‘kernwaarden als autonomie, openbaarheid en kritiek’, ‘gebroken autonomie’ en ‘kritische nabijheid’, kan deze studie van waarde zijn voor andere kunstpraktijken. Dat geldt met name voor de beeldende kunsten en de klassieke muziek, waar in het boek ook enige aandacht aan besteed wordt.

Inmiddels heb ik op het Conservatorium Maastricht in 2019 en 2020 een aantal colleges gegeven over de uitdagingen voor de opvoeringspraktijk van (klassieke) muziek in een belevingsmaatschappij, en heb ik mogen zien dat een vroege publicatie van mijn hand over de belevingscultuur als bronmateriaal gebruikt is door een van de auteurs van een boek over het werk van violist en orkestleider André Rieu.⁴¹⁸ (Genoemd worden in één studie van anderen is uiteraard geen blijk van grote impact op een breder publiek, maar het illustreert wel dat inzichten en observaties die in de context van de theaterpraktijk gemaakt zijn, getransponeerd kunnen worden naar een andere kunstpraktijk.)

En hoewel de centrale vraag van mijn onderzoek is hoe de theaterpraktijk zich kritisch verhouden kan tot de belevingscultuur, is er ook een mogelijke relevantie voor andere praktijken binnen de samenleving (zoals onderwijs, journalistiek en politiek). De theatralisering van de samenleving, de veranderende rollen van publiek

⁴¹⁸ Het gaat om het boek *Rieu, maestro zonder grenzen* (2015) van Maaïke Meijer, Jac van den Boogaard en Peter Peters, waar Meijer in haar bijdrage mijn artikel uit 2013 ‘Zie ons eens! Theater en theatraliteit in een belevingsmaatschappij’ aanhaalt. Eén vermelding in het werk van anderen

en openbaarheid, en het ontstaan van nieuwe figuren van kritiek, raken immers niet alleen de praktijk van theater en andere kunstvormen, maar talloze praktijken die zich in het publieke domein afspelen. In de afgelopen jaren heb ik enkele keren colleges mogen geven aan de faculteit der cultuur- en maatschappijwetenschappen van Universiteit Maastricht over theatraliteit en de theatralisering van de samenleving. Uit een aantal essays die studenten mede naar aanleiding van die colleges schreven, bleek dat ‘theatrale perspectieven’ ook inzicht en inspiratie kunnen bieden voor de analyses van productpresentaties, etalages of reclame.

Als het om de relevantie voor een breder publiek gaat, heb ik hierboven vooral *mogelijkheden* van impact beschreven. Ik heb met name binnen mijn werk aan de Toneelacademie en binnen mijn incidentele activiteiten als dramaturg in het werkveld gezocht naar disseminatie van mijn onderzoek.⁴¹⁹ De afgelopen jaren heb ik op dit gebied slechts één artikel en een handvol lezingen het licht laten zien. Wat dit aangaat, is er dus zeker nog werk te verrichten. Ik hoop daar nu, met de afronding van dit promotietraject, meer tijd voor te krijgen.

Een eerste stap zal bestaan uit het werken aan een handelseditie (in fysieke of digitale versie) van dit boek om het ideeëngoed en de resultaten van het onderzoek verder in de openbaarheid te brengen.

⁴¹⁹ Sinds september 2020 ben ik coach/dramaturg bij *Playfield*, een kunstenaars/theatercollectief uit Gent dat ‘de grenzen tussen acteur en toeschouwer onderzoekt’ (Zie ook www.playfield.be) Deze samenwerking komt voort uit het onderzoek dat ik naar de immersieve en interactieve elementen van hun werk verrichtte.